

Pernajan Björkbackan asemakaavaluonnosalueen historiallisen ajan kiinteiden muinaisjäännösten tarkastus 8.5.2009

Johanna Enqvist/V.-P. Suhonen

Museovirasto/RHO

Kuva 1: Edesby kuvattuna idästä.

Museoviraston rakennushistorian rakennuskulttuuriyksikön tutkijat Johanna Enqvist ja V.-P. Suhonen tarkastivat Pernajan Björkbackan asemakaavaluonnosalueen historiallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset virkatyönä 8.5.2009. Maastotarkastukseen osallistuivat myös vuorotteluvapaalla oleva intendentti Marianna Niukkanen sekä Labbyn kartanonomistaja Juha Näri.

Museoviraston muinaisjäännösrekisterissä tai arkistoaineistoissa ei ole ollut tietoja asemakaava-alueella olevista muinaismuistolain (295/1963) tarkoittamista kiinteistä muinaisjäännöksistä. Asemakaavanluonnosta koskevan lausunnon valmistelun yhteydessä tehdyssä karttaselvityksessä kävi kuitenkin ilmi, että suunnitelma-alueella tai sen lähituntumassa on sijainnut keskiajalla ja uuden ajan alkupuolella Edesbyn kylä. Lisäksi vanhoilla kartoilla olevien peltokuvioden perusteella vaikutti siltä, että alueella saattaisi olla useita käytöstä jääneitä tonttimaita.

Historialliset lähteet

Kartat 1-2: Suuressa karttaan on merkitty Edön kartano vuonna 1755. Oikeassa yläkulmassa on Samuel Broteruksen vuonna 1700 laatima Fasarbyn metsäkarta.

Edesby mainitaan ensimmäisen kerran Porvoon läänin vuoden 1543 maakirjassa. Kylässä oli tuolloin neljä tilaa (3 täysveroa). Edesby päätyi aatelisten käsiin jo 1560-luvulla ja vapaista talonpojista tuli Isnäsin kartanon alaisia lampuoteja. Edö nimi ilmaantuu lähteisiin 1620-luvulla. Samalta vuosikymmeneltä ovat säilyneet ensimmäiset tiedot Edön säteristä.

Edesbyn talonpoikaiskylä on tyhjentynyt viimeistään 1700-luvun alkupuolella. Ensimmäiset kartat alueesta ovat 1600- ja 1700-lukujen vaihteesta. Samuel Broteruksen vuonna 1691 laatimalle Labbyn merikartalle on merkitty Ede. 1690-luvulta peräisin olevalta Broteruksen Uudenmaan rannikkokartalta löytyy Edö. Broteruksen vuonna 1700 piirtämältä Fasarbyn metsäkartalle on puolestaan kirjoitettu Edeby. Broteruksen kartoilta ei käy ilmi onko kyseessä kartanon vai kylän paikka.

Ensimmäinen tarkka kartta Edöstä on vasta vuodelta 1755. Abraham Frisiuksen vuonna 1755 laatimalle kartalle on merkitty ainoastaan Edön säteri. Kartano löytyy vielä vuoden 1919 pitäjänkartalta. Vuoden 1947 taloudelliselta kartalta kartano kuitenkin jo puuttuu.

Maastotarkastus

Maastotarkastuksen aikana käytiin lävitse kaikki kartta-analyysin aikana määritetyt mahdolliset historiallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset. Tällöin voitiin todeta, että Edesbyn kylän alueen kaakkoisosassa sijainnut tonttimaa on tuhoutunut golf-kentän rakentamisen yhteydessä. Maastotarkastuksen aikana löydettiin seuraavat historiallisen ajan muinaisjäännökset:

Yhtenäiskoordinaatit: pkoo: 6 696 614, ikoo: 3 445 729 (koko muinaisjäännösalueen laskennallinen keskipiste)

Edön kartano

Kuva 2: Rakennuksen pohja Edön kartanon tontilla.

Yhtenäiskoordinaatit: pkoo: 6 696 632, ikoo: 3 445 696 (GPS-mittaus rakennuksen pohjan keskeltä)

Edön kartano on sijainnut mäen loivalla pohjoisrinteellä. Kartanon paikka on todennäköisesti ollut sama 1600-luvulta 1900-luvulle. On yleisesti tunnettua, että säterit on perustettu kylätonttien ulkopuolelle.

Edön kartanon tontilla on edelleen havaittavissa useita rakennusten pohjia. Monella rakennuksella on ollut kellari. Maanpäälle näkyvät rakenteet liittyvät todennäköisesti kartanon loppuvaiheeseen 1800- ja 1900-luvuille. Kyseisten rakennusten välissä ja alla saattaa kuitenkin olla vanhempia rakenteita ja kulttuurikerroksia. Kartanon tontti on tuhoutunut pohjoisesta hiekanoton yhteydessä.

Kartanonpaikan kaakkoispuolisella rinteellä on useita kuoppia (halk. 1,5-2 metriä, syv. 1-1,5 metriä). Osa kuoppien seinistä vaikuttaa kivetyiltä. Kyseessä ovat luultavasti jonkinlaiset varastokuopat.

Edesby (Edö)

Kuva 3: Edesby kuvattuna pohjoispuoliselta mäeltä.

Yhtenäiskoordinaatit: pkoo: 6 696 491, ikoo: 3 445 732 (kylän alueen laskennallinen keskipiste)

Edesby on sijainnut kartanonmäen eteläpuolella, merenlahden rannalla. Paikka on nykyään laitumena. Osa tontista on jäänyt pohjoisessa olevan asfalttitien alle. Avoimessa maastossa näkyy lukuisia uuninpohjia ja rakennusten kivijalkoja. Rakennukset vaikuttavat ryhmittyneen vanhan tien reunoille. Kyseessä on siis mahdollisesti raittikylä.

Ensimmäisen maailmansodan aikaiset varustukset

Yhtenäiskoordinaatit: pkoo: 6 696 566, ikoo: 3 445 774 (alueen laskennallinen keskipiste)

Saman mäellä Edön kartanon kanssa on myös ensimmäisen maailmansodan aikaisia juoksuhautoja. Labbyn omistajan mukaan samanaikaisia varustuksia on seudulla enemmänkin.

Riihitontti

Kuva 4: Riihitontti kuvattuna kaakosta.

Yhtenäiskoordinaatit: pkoo: 6 696 616, ikoo: 3 445 849 (alueen laskennallinen keskipiste)

Edön kartanonmäen itäpuolisen pellon keskellä olevalla kumpareella on rakennuksen pohjia. Osa rakenteista liittyy paikalla olleeseen riiheen. Ilman arkeologisia tutkimuksia ei kuitenkaan voida sulkea pois mahdollisuutta, että kyseessä olisi vanha tonttimaa.

Korsun pohja

Yhtenäiskoordinaatit: pkoo: 6 696 781, ikoo: 3 445 554 (GPS-mittaus rakenteen keskeltä)

Kartanonmäen luoteispuolisella mäellä on iso kuoppa (halk. 10 m, syv. n. 1 m.) Kuoppaa kiertää valli. Kyseessä saattaa olla ensimmäisen maailmansodan aikaisten linnoitteiden rakentamisen aikainen majakuopan jäännös.

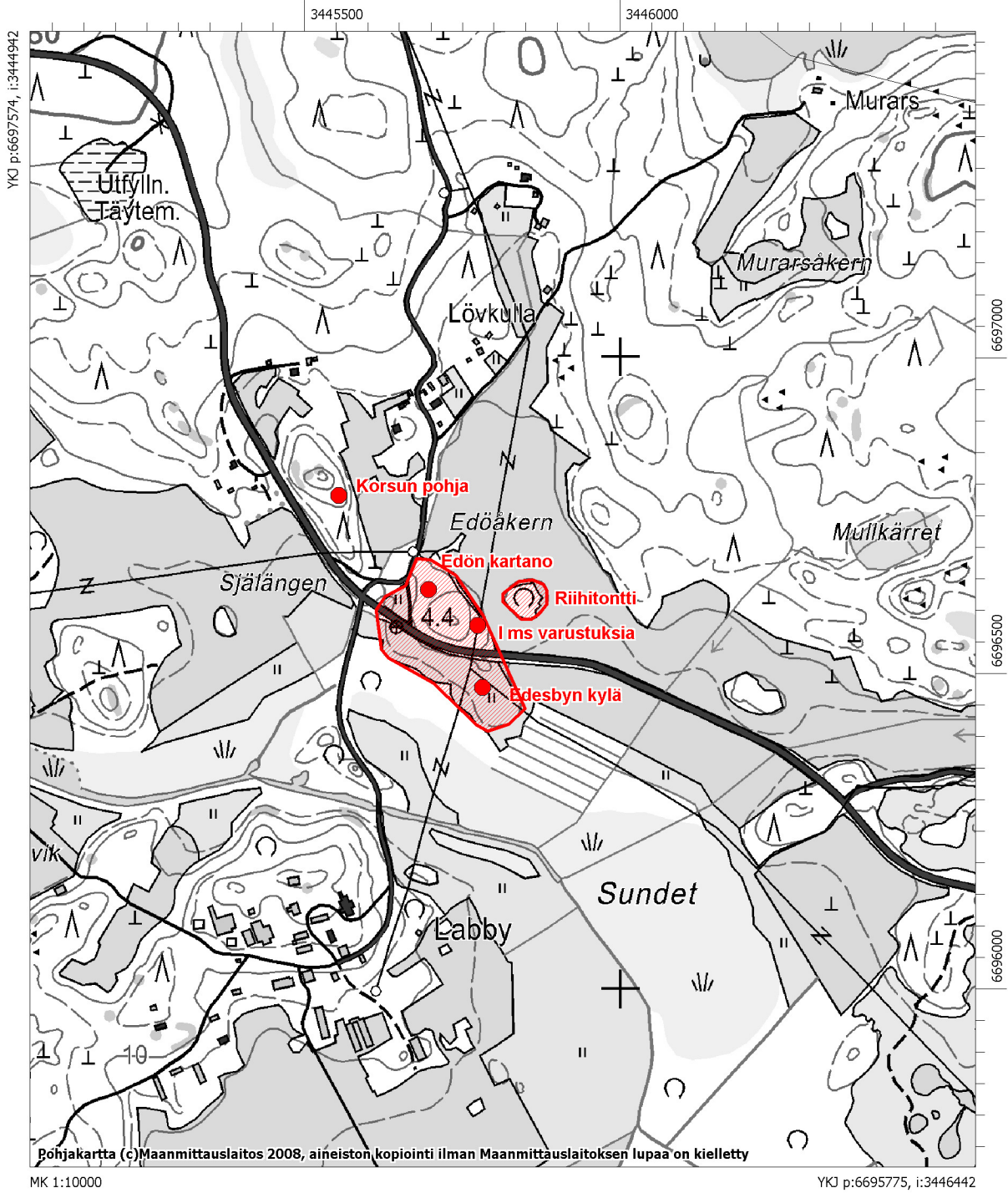

Kuva 5: Majakuopan pohja.

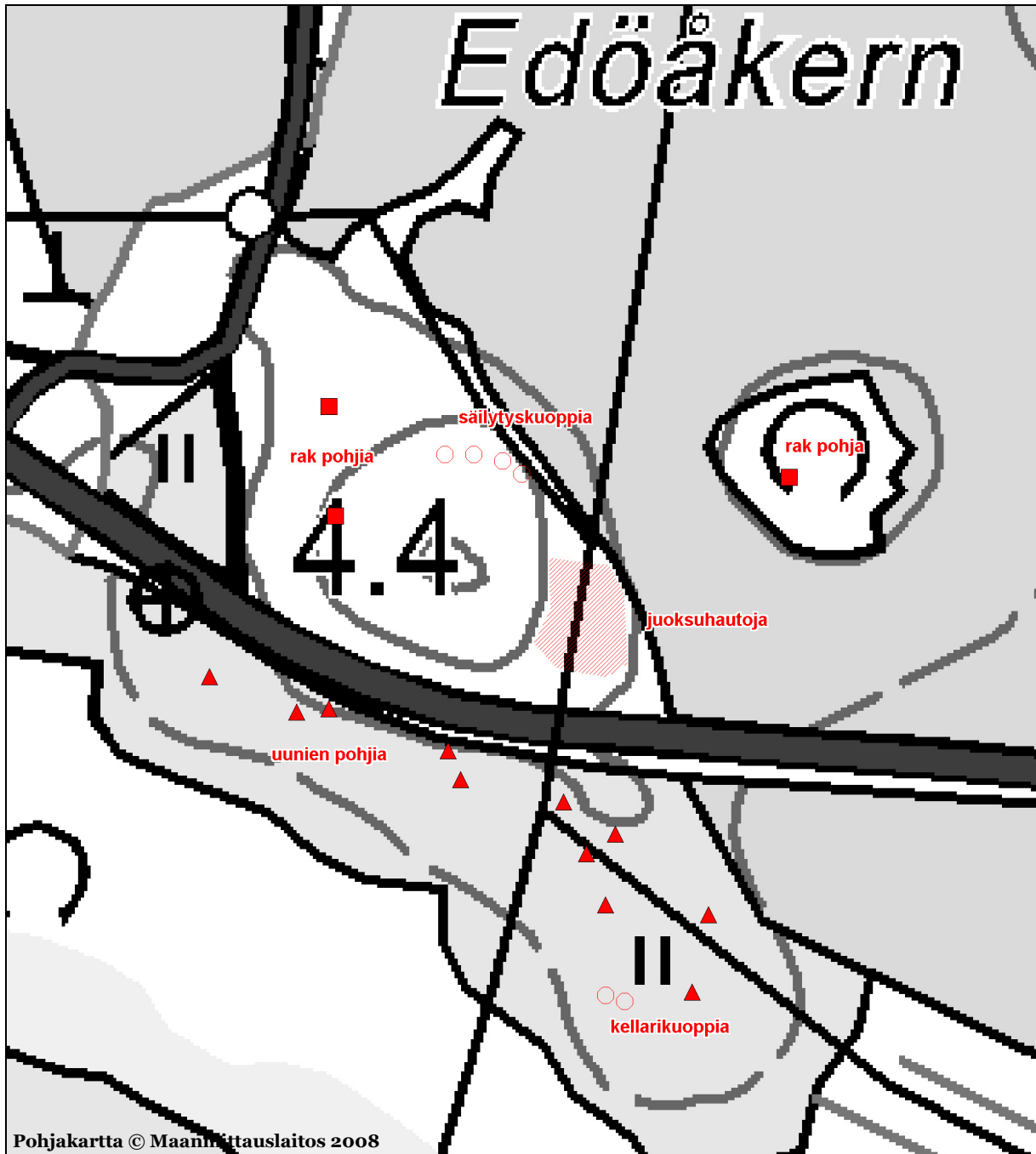
Karttaotteet

Muinaisjännökset ja muinaisjännösalueiden rajaukset

Pk 302108

GPS-mittauksilla määritetyt rakenteiden sijainnit muinaisjäätösalueilla

MK 1:2000